

Teologa un valodnieka Gustava Vilhelma Zigismunda Brašes ieguldījums tautas izglītošanā veselības veicināšanā

Edīte Bērziņa

Rīgas Stradiņa universitāte, Medicīnas vēstures institūts, Latvija

Ievads. Sākot ar 18. gadsimtu, vācu mācītāji publicēja rakstus un grāmatas, lai veicinātu tautas izglītošanu. Savos darbos viņi pieskārās arī ārstniecības un veselības veicināšanas jautājumiem. Arī mācītāja Gustava Vilhelma Zigismunda Brašes (*Gustav Wilhelm Siegmund Brasche*, 1802–1883) 1844. gadā Jelgavā Stefenhāgena spiestuvē izdotajā grāmatā “Kā Paleijas Jānis savu būšanu kopis” sniegti padomi veselības aprūpē.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir noskaidrot, cik progresīvi un atbilstoši sava laika garam bija Gustava Vilhelma Zigismunda Brašes grāmatā sniegtie apraksti pirmās palīdzības sniegšanai un citi ieteikumi ārstniecības jomā.

Rezultāti. Gustava Vilhelma Zigismunda Brašes grāmata “Kā Paleijas Jānis savu būšanu kopis” ir padomu apkopojums par visdažādākajām lauku dzīves jomām, sākot ar zemkopību un lopkopību un beidzot ar pirmās palīdzības sniegšanu un bērnu audzināšanu. Tajā tiek stāstīts par nabadzīgu vecāku dēlu Jāni, par kura audzināšanu rūpes uzņēmis mācītājs. Savā dzīvē Jānis apzinīgi seko mācītāja dotajiem padomiem, kas viņam palīdz kļūt par veiksmīgu saimnieku.

Tā kā viens no mācītāja Gustava Vilhelma Zigismunda Brašes darbības virzieniem bija valodniecība, grāmatas ievadā ir dota neliela skaidrojošā vārdnīca, kas palīdz izprast lietoto vārdu nozīmi. Grāmatā ir 338 lapaspuses, vēstījums ir sadalīts 32 nodaļās un sniedz vispusīgu ieskatu 19. gadsimta Latvijas lauku dzīvē. Piecas nodaļas veltītas dzīvības glābšanas paņēmieni aprakstiem un veselības “uzkopšanas” padomiem. Stāsti par šo tēmu sākas ar kalpones Annes, kura slīkusi akā, atdzīvināšanu – ķermeņa sildīšanu, ierīvēšanu ar “brandvīnu” un elpināšanu ar speciālām plēšām. Tiek ieteikta arī klizma ar kumelīšu tēju. Seko stāsts par to, kā rīkoties nosalšanas gadījumā. Pretēji cilvēku vēlmei nosalušus cilvēkus sasildīt, šādos gadījumos tiek ieteikts cietušo ierakt sniegā vai ielikt aukstā ūdenī, pēc tam berzēt ar aukstu etiķi vai “brandvīnu” un elpināt. Doti padomi, kā rīkoties, ja cilvēks ir saindējies ar tvana gāzi, žņaugts vai pakārts – elpināšana, kāju mērcēšana siltā ūdenī, krūšu kurvja berzēšana. Ja cilvēkam iekodis ar trakumsērgu slimis dzīvnieks, brūcei jāļauj asiņot, tā jāapmazgā ar sālītu ūdeni un jāpiededzina ar karstu dzelzi. Pēc ievainojumiem stipri asiņojošas brūces stingri jānotin, lai apturētu asiņošanu. Lai varētu sniegt pirmo nepieciešamo palīdzību, mājās vajadzētu turēt etiķi, sinepes, kumelītes, klizmas ierīci un nelielas plēšas. Visos gadījumos vēlams meklēt ārsta palīdzību, nevis griezties pēc palīdzības pie dziedniekiem un pūšlotājiem.

Secinājumi. Visi grāmatā minētie ieteikumi pirmās palīdzības sniegšanā ir atbilstoši 19. gadsimta zināšanu un medicīnas attīstības līmenim, un daži no tiem ir aktuāli vēl joprojām, piemēram, meklēt kvalificēta ārsta palīdzību, nevis nodarboties ar pašārstēšanos.